

Jaarverslag 2022

Missie

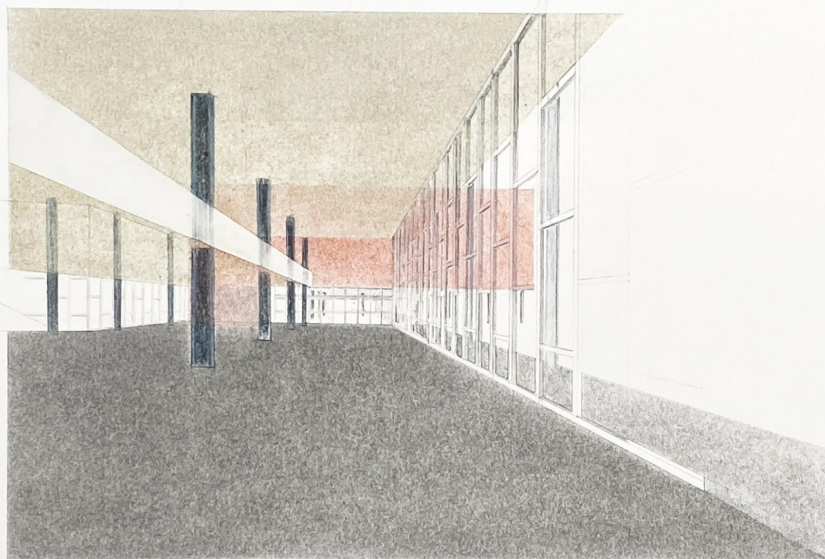
Architectuurwijzer (AW) is een kritisch onafhankelijke architectuurcultuurorganisatie die wil bijdragen aan kwalitatieve architectuur en innovatieve wooncultuur in Vlaanderen. We gaan op zoek naar inspirerende praktijkvoorbeelden in binnen- en buitenland. We reflecteren over de randvoorwaarden om tot een kwalitatief project te komen: een goede opdrachtgever, een kwalitatieve procedure tot aanstelling van de architecten, kwaliteitsbemiddeling over het ontwerp met de overheid, een gedreven jong of ervaren architectenteam, ... Binnen deze aanpak komen diverse aspecten van het bouwen, het ontwikkelen en het wonen aan bod: erfgoed, infrastructuur, coöperatief wonen, sociaal wonen, ...

Om de reflectie toegankelijk te maken en te voeden, gaat AW op geregelde tijdstippen in dialoog met de praktijk, het beleid, het academische veld en het bredere publiek. Expo's, lezingen, terreinbezoeken, rondleidingen vormen onze gesmaakte momenten van kennisdeling. Onze nieuwe inzichten worden verspreid via onze [website](https://ccha.architectuurwijzer.be), projectwebsites (ccha.architectuurwijzer.be, www.cooperatiefwonen.be, www.innovatiefwonen.be), sociale media ([Facebook](https://www.facebook.com/architectuurwijzer), [Instagram](https://www.instagram.com/architectuurwijzer) en [LinkedIn](https://www.linkedin.com/company/architectuurwijzer)), [Vimeo](https://www.vimeo.com/architectuurwijzer) en [Flickr](https://www.flickr.com/photos/architectuurwijzer) en diverse artikelen in de pers en vaktijdschriften.

Architectuurwijzer is een [collectief zelfstandige medewerkers](#), elk gespecialiseerd in hun vakgebied en kan rekenen op de structurele steun van Vlaanderen, Limburg, stad Genk, C-mine, Z33, CCHA, UHasselt, Cera, cpe, Tarkett, Vandersanden Group, Etex Group, Steven Massart Fotografie en Architectura.

Kwalitatieve architectuur

*Goede architectuur komt tot stand dankzij een goede architect,
een goede bouwheer en kwaliteitsbemiddeling.*

Tekening Gosia Olchowska, in opdracht van AW - expo CCHA Omkaderd

Kwaliteit in erfgoed

Vanaf najaar 2022 heeft AW een [nieuw partnerschap](#) met het cultuurcentrum van Hasselt (CCHA). De kleine foyer is ingericht als expo- en werkplek voor de presentatie en reflectie rond kwalitatieve architectuur. De eerste expo die AW er presenteert belicht het gebouw van het CCHA zelf. De expo '[CCHA omkaderd](#)' en de [bijhorende rondleidingen](#) laten bezoekers op een verfrissende manier naar dit [mooie voorbeeld van modern erfgoed](#) en zijn architectuur kijken. Ze illustreren tegelijk het belang van goed opdrachtgeverschap van de stad Hasselt in de jaren 60-70. Zowel in de expo, op de projectwebsite als in de bijhorende [podcast](#) komen er intrigerende verhalen aan bod van de burgemeester, de architecten en de stielmannen. In nieuwe architectuurtekeningen worden de materialen, onzichtbare structuren, bijzondere maatvoering en mooie details van het gebouw uitgelicht. De expo trok 2750 bezoekers in 2022 en loopt nog door t.e.m. 28 mei 2023.

De expo '[Balkrishna Doshi: Architecture for the People](#)' toont het werk en de praktijk van de gerenommeerde, Indiase architect stedenbouwkundige Balkrishna Doshi (1927-2023). Doshi hecht in zijn projecten veel belang aan de maatschappelijke rol van de architect. Voor hem is architectuur geen technische kwestie, maar een discipline waarin ook sociale, ecologische en economische aspecten een belangrijke rol spelen. De expo van het Vitra Design Museum stond in 2022 opgesteld in C-mine. AW produceerde voor de 4500 bezoekers de bijhorende audiogids en verzorgde een beperkt randprogramma.

Goed opdrachtgeverschap

Tijdens de lezingen van [Sarah Poot](#), [Studio Moto](#), [VERS.A](#), [Geurst & Schulze](#) was de centrale vraag: "Hoe kunnen (publieke) opdrachtgevers en architectuurwedstrijden bijdragen tot kwalitatieve architectuur?"

In een bijzondere lezing van [Bart Dehaene](#) lag de focus op sociale huisvestingsprojecten. In samenwerking met provincie Limburg en Embuild, modereerde AW vooraf een debat over de ideale randvoorwaarden voor goede architectuur en opdrachtgeverschap in sociale huisvesting, met inzichten van de directeur van de Vlaamse Vereniging van Huisvestingsmaatschappijen, de Vlaams Bouwmeester, Bart Dehaene, RE-ST architecten en de Limburgse huisvestingsmaatschappijen.

De lezingen rond goed opdrachtgeverschap zijn bijgewoond door 475 geïnteresseerden.

Kwaliteitsbemiddeling

Goede architectuur komt tot stand dankzij goed opdrachtgeverschap in combinatie met bemiddeling door een stadsbouwmeester, een kwaliteitskamer of een andere commissie.

Naar aanleiding van de expo 'Composite Presence' in Z33 getuigden de Gentse stadsbouwmeester Peter Vanden Abeele en de architecten Christine de Ruijter en Paul Vermeulen over de [kwaliteitsbemiddeling](#) die vooraf is gegaan aan enkele gekende architecturale projecten in Vlaanderen die deel uitmaken van de expo. Het debat is georganiseerd in samenwerking met VAI, Z33 en UHasselt. Peggy Totté verzorgde het debat tussen de sprekers en de aanwezigen waarin de vergelijking wordt gemaakt door diverse vormen van kwaliteitsbemiddeling.

Inspirerende architectuurreizen

Kwalitatieve architectuurprojecten in levende lijve bezoeken is altijd een leerrijke ervaring. In 2022 trokken we opnieuw naar enkele interessante gebouwen en plekken.

In **Berlijn** bezochten we - met een groep van 56 architecten en bouwgerelateerde professionals - onder meer de Neue Nationalgalerie, ontworpen door Mies van der Rohe en recent gerenoveerd door Chipperfield Architects. Het is een toonbeeld van restauratie waarin de architect veel respect toont voor het originele concept en de verfijnde uitvoering. Ook een wandeling door de wederopbouwwijk Hansaviertel met woonblokken van diverse gerenommeerde modernistische architecten stond op het programma. We verkenden ook recentere innovatieve en/of coöperatieve woonprojecten in Oost-Berlijn, die gebouwd zijn na de val van de Berlijnse Muur.

Dichterbij huis maakten we een citytrip naar onze hoofdstad **Brussel** om eerst de grootschalige herontwikkeling van Tour & Taxis te ontdekken, maar ook het bezoek aan een recent cohousingproject Brutopia en de historische tuinwijk van Le Logis-Floréal werden erg gesmaakt.

Ook in de eigen provincie **Limburg** zijn er heel wat fascinerende gebouwen en infrastructuurprojecten te bekijken zoals Fietsen door het Water, C-mine en La Biomista. We ondersteunden Archipel met hun [tweedaagse fietstocht door Hasselt en Genk](#).

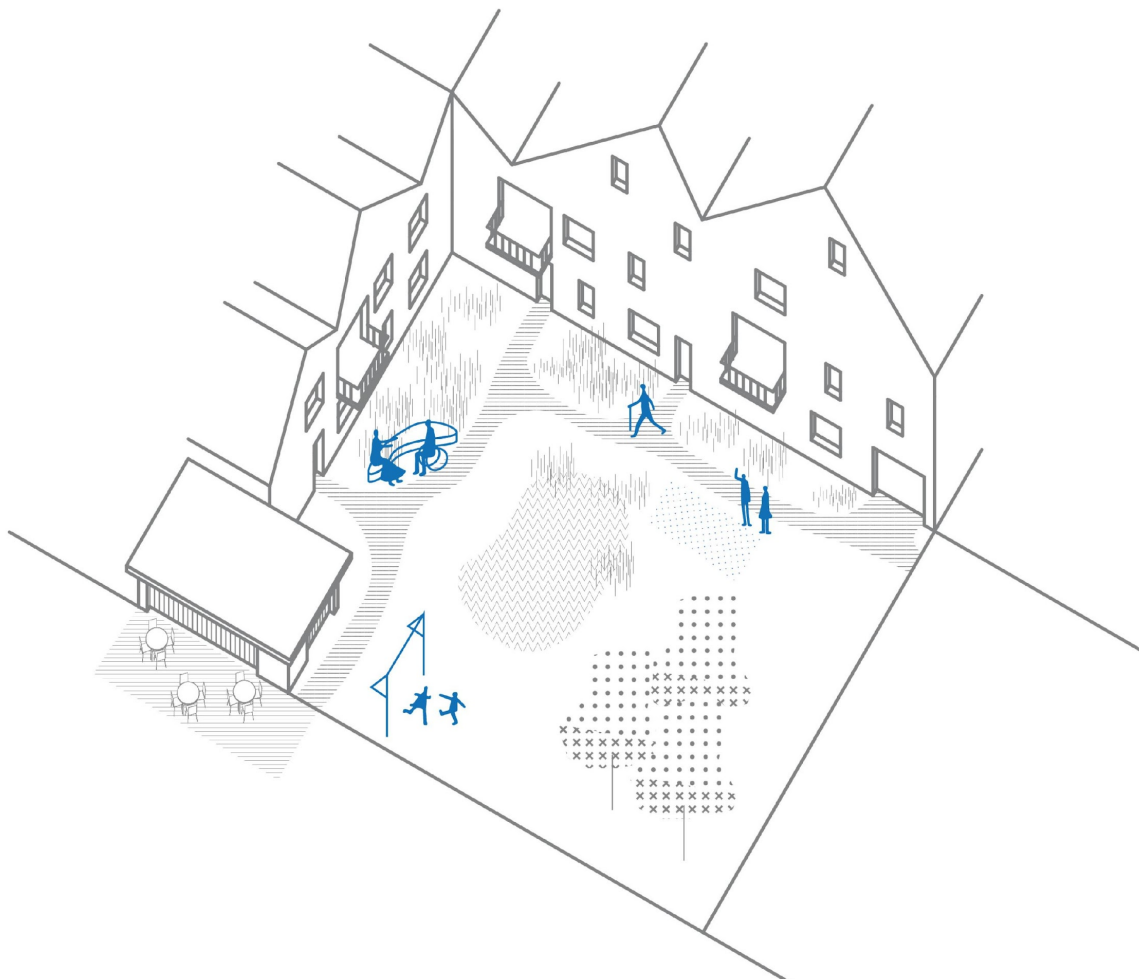
Begeleiding en jurering

Naast ons onderzoek naar geplande of gerealiseerde projecten, wordt AW ook regelmatig gevraagd om een opdrachtgever te ondersteunen in zijn zoektocht naar de architect of te zetelen in de jury van een architectuurwedstrijd. Concreet begeleidde Peggy Totté de Hasseltse kunsteninstelling Z33 bij hun 'Oproep aan geïnteresseerden' (via de Vlaamse Bouwmeester) voor de aanstelling van een ontwerp voor de [inrichting van de onthaalzone](#). Op vraag van Architectura maakte zij ook deel uit van de jury van de nieuwe [Limburgse Baksteenaward](#).

Vanuit de provincie Limburg is ons gevraagd om mee na te denken over de ruimtelijke uitdaging van dorpskern- en wijkvernieuwing in de eigen regio. Zo zijn we in gesprek over de toekomstige ontwikkeling (met of zonder appartementen) in de kleine dorpskern van Herstappe, vandaag gekenmerkt door vierkantshoeves en vrijstaande woningen. Ook de collectieve wijkrenovatie van de mijncité in Beringen is een intrigerende vraag waar AW graag aan meewerkt in de toekomst.

Wonen

Vanuit een klimaatbewustzijn, beperkte beschikbaarheid van ruimte, toenemende vergrijzing, wijzigende demografie en stijgende vastgoedprijzen vinden we het belangrijk om innovatieve woningtypes binnen een klassieke Vlaamse woonmarkt te verkennen, maar ook aandacht te vestigen op goede woonkwaliteit. We gaan op zoek naar woonprojecten waar kwaliteit primeert op vastgoedrendement, waar opdrachtgevers beslissingen nemen vanuit een lange termijnvisie en waar architecten de vrijheid ervaren om innovatieve woningtypes te ontwerpen.

Tekening Brent Vanheyst, AW - website innovatiefwonen.be

Wooncoöperatie als game changer

Sinds 2019 werken wij samen met Cera rond het thema coöperatief wonen in Vlaanderen. Het is een relatief onbekend thema in onze contreien, maar toch een ondernemingsmodel met veel potentie. Tijdens onze buitenlandse studiereizen naar Zürich en Wenen hebben we gezien hoe de wooncoöperaties als goede opdrachtgevers durven kiezen voor duurzame woonprojecten met een hoge woonkwaliteit. Ook innovatie in de woningtypes schuwen zij niet. Op basis van gesprekken met vele stakeholders in Vlaanderen hebben Cera en AW reeds veel kennis opgebouwd die zij ontsluiten via een kennisplatform www.cooperatiefwonen.be. Aanvullend schrijven we artikels, geven we lezingen of één-op-één advies aan lokale en hogere overheden, startende coöperatieve ondernemingen, bewoners en andere geïnteresseerden.

In 2022 vond een eerste interessante [werksessie](#) plaats op de Bouwcampus in **Diepenbeek**, op initiatief van de Woonacademie van de provincie Limburg, de Confederatie Bouw Limburg, Cera en AW. Stefaan Keirse van Knokke-Heist kaartte de do's en dont's aan voor lokale besturen. De initiatiefnemers van de wooncoöperatie De Boomgaard in Leuven, vertegenwoordigd door Toon Manders en Jan Vanwezer, kwamen vertellen over hun project. Lieve Jacobs van Cera vatte de verhalen samen in een aantal basisprincipes van een wooncoöperatie.

Onder de leuze '[wooncoöperatie als game changer](#)' organiseerden we in het voorjaar van 2022 een reeks lezingen in **Antwerpen, Leuven** en **Brussel** met Cera én lokale partners. De focus tijdens elke avond wisselde van een antropologische blik op het coöperatief wonen (Ruth Soenen), de rol van de lokale overheid (Peggy Totté) tot de architecturale kwaliteit van coöperatieve woonprojecten (Brussels Bouwmeester Kristiaan Borret, Thomas Dawance). Ook Peter Kuenzli en Arie Lengkeek waren telkens aanwezig om te vertellen over hun ervaring met het Rotterdams Woongenootschap en vanuit hun inzichten in het recent gepubliceerde boek 'Operatie Wooncoöperatie. Uit de wooncrisis door gemeenschappelijk bezit.'

Tijdens de Horizon 2050-lezing, georganiseerd door KBC en Cera, legde de Nederlandse architect Thomas Rau uit waarom we zo dringend nood hebben aan een nieuw maatschappelijk en economisch systeem dat volop inzet op **circulariteit**. Zo moeten we evolueren van een systeem van bezit naar een systeem van gebruik. "Ik hoef geen lampen te bezitten om licht te krijgen. Ik heb voldoende aan lichturen.", aldus Thomas Rau. In een slotbeschouwing legde Peggy Totté een parallel met de wooncoöperaties waarin bewoners geen eigenaar van hun woning zijn, maar aandeelhouder én huurder van hun wooncoöperatie.

De lezingen rond de wooncoöperatie waren goed voor 430 deelnemers.

Pilootprojecten in Vlaanderen

Ook voor het coöperatief wonen wil AW zoveel mogelijk de vergaarde kennis toetsen aan de praktijk. Bij gebrek aan veel gerealiseerde projecten in Vlaanderen, werken AW en Cera mee aan tal van pilootprojecten in Vlaanderen. De wisselwerking met de diverse proeftuinen vormt een belangrijke bron van kennis en informatie.

Zo werken AW en Cera sinds kort mee aan een leertraject over pilootprojecten coöperatief wonen, geïnitieerd door de Vlaamse overheid. Binnen dit traject zijn **vijf pilootprojecten** geselecteerd, meer bepaald in Antwerpen, Gent, Lier, Zedelgem en Kampenhout.

Coöperatief wonen in Knokke

Architectuurwijzer en Cera zijn ook betrokken bij een eerste coöperatief woonproject in Knokke-Heist. Het gemeentebestuur wil er een grote kavel in erfpacht geven aan een wooncoöperatie voor de realisatie van een betaalbaar en gezinsvriendelijk woonproject. In 2022 heeft de gemeente hiertoe een architectuurwedstrijd uitgeschreven waarin drie gerenommeerde architectenbureaus zich kandidaat hebben gesteld: ECTV uit Brussel, HCVA uit Rotterdam en Carton 123 uit Brussel i.s.m. ifau uit Berlijn. In de volgende stappen zal de gemeente communiceren naar haar bevolking en een oproep lanceren om een wooncoöperatie te vinden die het project wil realiseren en beheren.

Oprichting CLT Leuven

Naast de oprichting van nieuwe wooncoöperaties in Vlaanderen, zien we ook een opmars van de Community Land Trust. Dit model is ontstaan in Amerika en vertrekt van het principe dat de grond in eigendom blijft bij de gemeenschap en de bewoners enkel eigenaar worden van hun woning. Na een eerste CLT-project in Gent en Brussel, heeft de stad Leuven initiatief genomen om een vzw [Community Land Trust Leuven](#) op te richten, samen met 32 sociale en andere maatschappelijke organisaties waaronder Architectuurwijzer.

Innovatief wonen

Innovatieve woonvormen zijn een veelgebruikt begrip bij zowel lokale besturen als architecten, projectontwikkelaars en bewoners. Doorgaans gaat het over woningtypes die afwijken van de klassieke vrijstaande woning, rijwoning en het appartement. Een eerste artikel over inspirerende [innovatieve woonvormen](#) schreef artistiek coördinator Peggy Totté voor het tijdschrift Ruimte van VRP. Vervolgens was er de vraag vanuit de intercommunale Veneco, de gemeente Wachtebeke en de provincie Oost-Vlaanderen om een breder scala aan innovatieve woonprojecten in Vlaanderen in de diepte te bestuderen en te documenteren. Hiertoe bestudeerde AW een tiental referentieprojecten op plan of op terrein en voerden we gesprekken met architecten, opdrachtgevers en bewoners. Dit veldonderzoek is samengevat in een verhaal over nieuwe grondformules, atypische bouwpartners, slim geschakelde woonensembles, ... én in gedetailleerde projectbeschrijvingen. Alle informatie is verzameld op de **nieuwe website** www.innovatiefwonen.be en toegelicht tijdens drie studiemiddagen voor lokale besturen en intercommunes in Oost-Vlaanderen.

Housing Apart Together

Midden 2022 vond in Rotterdam de [vierde editie](#) van de expo Housing Apart Together plaats. Het KeileCollectief bracht vijf verschillende tentoonstellingen bij elkaar in één tentoonstelling met de naam 'HOE WILLEN WE WONEN M4H 2030'. De projecten van onze expo vormen een referentie voor het voormalige havengebied M4H, waar de komende jaren 3000 tot 5000 woningen gebouwd worden. De expo trok 1250 bezoekers.

Sociaal wonen

Tot slot voerde AW samen met antropologe Ruth Soenen nieuw sociaal-ruimtelijk onderzoek uit in [drie wijken in Vlaams-Brabant](#), in navolging van het sociaal-ruimtelijk onderzoek van [vijf Limburgse sociale wijken](#) in 2018-19. Op basis van het onderzoek zullen Peggy en Ruth een geactualiseerde versie van hun sociaal-ruimtelijke visie op sociaal wonen in Vlaanderen formuleren en presenteren tijdens publieksmomenten in Vlaams-Brabant en Limburg.